
Državni izpitni center

M 0 7 2 5 3 1 2 3

JESENSKI ROK

FILOZOFIJA

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Petek, 31. avgust 2007

SPLOŠNA MATURA

OCENJEVALNA SHEMA ZA ESEJ (0–22 točk)

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu esejev, vendar je treba upoštevati, da posamezni eseji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v eseju kot celoti.

0–10 ODGOVOR NE DOSEGA MINIMALNIH STANDARDOV

- 0 Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje.
- 1–5 Odgovor je le skiciran, ne daje pomembnejših elementov, ki jih zahteva vprašanje, je fragmentaren in večinoma nerelevanten. Gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za povezano besedilo. Skorajda nikjer ni mogoče opaziti seznanjenosti s filozofsko problematiko.
- 6–10 V odgovoru še vedno prevladuje fragmentarnost, če pa že ima zaokroženo zgradbo, je ta le delna in polna miselnih preskokov. Razumevanje danega problema je zelo omejeno. Razvitih je sicer nekaj relevantnih poudarkov, vendar so obrobnji. Odgovor je nejasen in pretežno nerelevanten. Temelji na opisih, če argumenti so, so le nakazani in nerazviti. Kandidatovo poznavanje filozofskih problemov je skromno, fragmentarno in zelo omejeno. Skorajda ne uporablja ustrezne filozofske terminologije. Njegove trditve so nenatančne in večkrat napačne.
Pri odgovoru gre torej največkrat zgolj za obnavljanje drobcev najbolj elementarne šolske snovi in ponavljanje enega in istega.

11–13 ZADOSTNO

Gre za daljše in razmeroma celovito besedilo (meja ni trdna, a odgovori z manj kakor 600 besedami so večinoma prekratki za zadostno obravnavo problema). Odgovor je esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost), sta pa uvod in zaključek še bolj slabo razdelana. Nekatere izpeljave in utemeljitve so že lahko jasne, pogosto pa je odgovor težko razumljiv, tudi zaradi preskokov v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja vprašanje v naslovu, kandidat razume zelo poenostavljeno. Nerelevantnosti so še očitne, vendar se odgovor že nanaša na vprašanje. Kandidat uporabi nekaj relevantnih pojmov, a jih ne analizira. Naloga je večinoma opisna, kadar pa kandidat argumentira, je argumentacija skromna, površna in pogosto nejasna; naloga kaže samo osnovno seznanjenost s filozofsko problematiko in omejeno razumevanje, uporabljena terminologija in jezik le delno ustrezata filozofski obravnavi problemov. Odgovor kot celota se opira na obnavljanje najbolj splošno znanih dejstev in argumentov, večkrat pa je najti tudi napačne trditve.
Zato je odgovor le zelo poenostavljena predstavitev in rešitev problema. Se pa kandidat večinoma že giblje na najosnovnejši ravni razumevanja in razlage problema.

14–16 DOBRO, A OMEJENO

Odgovor ima najmanj 600 besed, esejistična zgradba je s formalnega vidika dobra; uvod razloži problem in sklep je vsaj praviloma izpeljan iz naloge. Zgradba posamičnih odlomkov je večinoma dobra, je pa semtertja še opaziti preskoke v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja naslov, kandidat razume, kar mu omogoči pregled nad celoto odgovora. Uporablja osnovno filozofsko terminologijo, ki je večinoma relevantna za obravnavani problem. Vendar so pojmi pogosto preprosto sprejeti kot samoumevni, njihova analiza je bolj obrobna, prav tako so lahko v zameških zaznavni že poskusi povezovanja ustreznih pojmov. Kandidat opis in razlago dopolni z argumenti, vendar so »šolski« in predvidljivi, lahko so tudi zgolj opis znanih argumentov. Kandidat predstavi več pogledov, vendar protiargumentov še ni oziroma so skromno predstavljeni. Je pa opaziti poskus analize nekaterih pojmov in predpostavk vprašanja ter zametke logičnega povezovanja pojmov, iskanja utemeljenih rešitev problemov in vrednotenja nekaterih posledic rešitev.
Esej izraža solidno splošno seznanjenost z ustrežno filozofsko problematiko, kar se kaže v dovolj obširni predstavitvi posameznih pogledov, vendar argumentacija in analiza pojmov še nista v ospredju.

17–19 PRAV DOBRO, A OPAZNE POMANJKLJIVOSTI

Esejistična zgradba je s formalnega in večinoma tudi vsebinskega vidika dobra. Uvod in zaključek sta jasna, jedrnata in relevantna, izpeljave in utemeljitve so skoraj zmeraj logično skladne in razumljive, posamični odlomki so največkrat smiselno zaokrožene celote in so pogosto med seboj dobro povezani. Problem, ki ga zastavlja vprašanje v naslovu, kandidat razume in to razumevanje dobro izrazi s celotno strukturo eseja. Uporabljeni pojmi so skoraj zmeraj relevantni in zadoščajo za smiselno obravnavo problema. Nekaj vpeljanih pojmov je reflektiranih kot filozofsko problematičnih, večkrat je mogoče zaslediti njihovo analizo in vzpostavljanje logičnih zvez med njimi. Nasploh v eseju že prevladuje argumentacija pred povzemanjem stališč. Argumentacija je večinoma dobra in kot posledica samostojnega premisleka. Vendar so lahko nekateri argumenti še pomanjkljivi, nasprotna stališča in protiargumenti pa semtertja niso primerno ali pa sploh niso predstavljeni; nekateri temeljni pojmi so lahko predstavljeni kot samoumevni. Terminologija in jezikovno izražanje sta primerna.

Iz odgovora je razvidna zelo dobra splošna seznanjenost s filozofskimi problemi, tudi njihovo dobro razumevanje, čeprav je še mogoče zaslediti pomanjkljivosti v znanju, razumevanju in argumentaciji. Vendar se kandidat že pretežno giblje na abstraktni ravni razmisleka in abstraktno večkrat povezuje s konkretnim.

20–22 V GLAVNEM ODLIČNO

Poglobljen in argumentiran odgovor na vprašanje z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno linijo argumentacije, ki upošteva tudi protiargumente. Uvod in zaključek sta jasna in jedrnata, z dobro formuliranim problemom oziroma rešitvijo problema. Izpeljave in utemeljitve so logično skladne in povsem jasne, odlomki so zaokrožene celote in so med seboj zelo dobro povezani. V naslovu zastavljeni problem kandidat poglobljeno razume, kar izrazi s poglobljeno analizo pojmov, bogato pojmovno mrežo, lahko pa se tudi že zaveda meja svoje argumentacije (vendar to ni nujno). Včasih vstopa v filozofski dialog z zagovorniki drugačnih stališč in kaže tudi osebni odnos do filozofskih problemov, ki je že rezultat samostojnega razmisleka. Esej kaže zelo dobro splošno seznanjenost s filozofskimi problemi in njihovo zelo dobro razumevanje. Terminologija in jezikovno izražanje sta ustrezna.

Kandidat se že zanesljivo giblje na abstraktni ravni razmisleka in pogosto povezuje abstraktno s konkretnim. Esej še lahko ima kakšno pomanjkljivost, toda pri ocenjevanju je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto.

DODATNA NAVODILA ZA ESEJ

(Navodila so le smernice: kandidat lahko napiše tudi vsebinsko popolnoma drugačen esej, če le zna pokazati njegovo vsebinsko povezavo z naslovom.)

- 1. Razpravljajte o trditvi: *Ljubezen je le kemična reakcija v možganih.***

Ljubezen običajno razumemo kot občutek, se pravi kot stanje ali proces v našem duhu. Če je le kemična reakcija v možganih, to pomeni, da duh ne obstaja in da obstaja le materija. Kandidat mora torej premisliti, kako razumeti človeka: ali kot duha ali kot materijo ali kot povezavo obojega ali pa kako drugače. Vse to pa v kontekstu teze, da je človek le materija in je duha mogoče omejiti na možgane.
- 2. Razpravljajte o trditvi: *Spreminjajo se le pojavi, bistvo pa ostaja nespremenjeno.***

Sprememba je bila tradicionalno izziv za filozofijo. Ali je neki predmet še vedno isti, če se je pa spremenil? Rešitev vprašanja se je naslonila na vpeljavo razlikovanja med bistvom (substanco) in pojavom: spremembe se dogajajo na ravni videza, pojava, bistvo pa ostaja nespremenjeno. K temu razmisleku se takoj postavi ugovor: tudi bistvo se lahko spremeni. Kandidati morajo torej razmisliti možna razmerja med bistvom, pojavom in spreminjanjem.
- 3. Razpravljajte o trditvi: *Vpraševanje po smislu človeškega življenja je odvečno, saj je smisel natančno določen z bistvom človeka.***

Trditev nasprotuje slavni Sartrovi misli, da pri človeku eksistenca predhaja esenco, zato v odgovoru kandidat analizira pojem bistvo kot esenco in kot telos (cilj, smoter, smisel) v povezavi s pojmom eksistence ter vanj vključi sodobno eksistencialistično misel ali ostane pri razdelavi kakšne od klasičnih opredelitev človeka kot razumnega bitja ipd.
- 4. Razpravljajte o trditvi: *Meje med mnenjem in vednostjo ni mogoče natančno določiti.***

Platon postavi tezo, da je vsebina mnenja nenehno spreminjajoči se vidni svet posameznih stvari, vsebina vednosti pa njemu nasproten miselni svet strokovnih znanosti, kakršna je npr. matematika, in filozofije. Torej je po njem meja točno določljiva, vendar ji je mogoče tudi nasprotovati s pritegnitvijo sodobnih teorij o znanosti.
- 5. Razpravljajte o trditvi: *Znanstvena spoznanja niso objektivna, ker jih ne moremo verificirati.***

Trditev provokativno izpodbija pogled na znanost, ki so ga zagovarjali logični pozitivisti v svojem zgodnejšem obdobju. Po njihovem mnenju je razlika med znanstvenimi in metafizičnimi trditvami prav v tem, da moremo prve verificirati, drugih pa ne, zaradi česar so prve smiselni opisi stvarnosti, druge pa spoznavni nesmisli. Z odkritjem denimo dispozicijskih terminov (topljivo, zlomljivo) in induktivno vzpostavljenih zakonskih stavkov, ki jih ni mogoče verificirati, se je to merilo razlikovanja med znanostjo in metafiziko podrla. Od tod lahko analiza poteka v različne smeri, npr. v podrobnejšo logično analizo strukture znanstvenih teorij ali v odnos med znanstvenimi in filozofskimi spoznanji ipd.
- 6. Razpravljajte o trditvi: *Teorija, da je resnica ujemanje trditev in dejstev, ima številne šibke točke, a druge teorije resnice jih imajo še več.***

Klasična teorija resnice se opira na ujemanje oziroma korespondenco med trditvami in realnostjo: resnične so tiste trditve (stavki, teorije), ki se ujemajo z realnostjo. Zgodovina filozofije prinaša kritike tako pojmovane resnice in drugačne teorije, naloga kandidata pa ni, da jih preprosto vse predstavi, temveč da premisli, katera teorija resnice je najprimernejša. Pri tem pa mora seveda razviti vsebino korespondenčne teorije.
- 7. Razpravljajte o trditvi: *Uporaba osebe kot sredstva je nemoralna, četudi komu prinaša korist.***

Trditev izraža klasično nasprotje med kantovskim in utilitarističnim pojmovanjem moralne ustreznosti »uporabe« osebe v svojo korist ali v korist nekoga drugega. Medtem ko Kant rigorozno zavrača sleherni uporabo osebe kot zgolj sredstva za dosego cilja brez spoštovanja celovitosti in svobode te osebe, utilitaristi trdijo, da nas prav nepristranska uporaba razuma v moralnih presojah včasih zavezuje, da osebo uporabimo kot sredstvo za maksimiranje skupne sreče. Temeljne podmene obeh stališč se seveda razlikujejo: Kant kot temeljno moralno relevantno dejstvo sprejema razumnost osebe, utilitaristi pa čutečo naravo živih bitij.

8. Razpravljajte o trditvi: Morala je vselej morala neke družbe, ni splošnih moralnih načel, ki bi veljala za vse ljudi.

Naslovna trditev je povezana s tezo, da je morala relativna: morala je vselej morala neke družbe, se pravi, da je družbeni proizvod, zato ni splošnoveljavnih moralnih načel. Seveda se trditvi lahko ugovarja: če postavimo enačaj med vsemi človeškimi družbami in rečemo, da ljudje živimo v eni sami, globalni družbi, potem so tudi moralna načela povsod enaka. A ugovarjamo lahko tudi implicitni domnevi, da morala sploh izhaja iz družbe.

9. Razpravljajte o trditvi: Če razumemo moralo kot vrsto prepovedi, potem nasprotuje sreči, če pa jo razumemo kot vrsto napotkov za dobro življenje, potem nam pomaga doseči srečo.

Tradicionalno lahko etiko delimo na etiko vrlin in etiko načel. Vrine so v resnici povezane z dobrim življenjem in posredno z vodili, ki nam pomagajo dobro živeti. Dobro življenje pa je vsaj vse od Aristotela povezano s srečo. Sodobne moralne teorije pa so bolj poudarjale pravila in zapovedi, ki nam povedo, kdaj ravnamo prav in kdaj narobe. Ni pa nujno, da prepovedi nasprotujejo sreči, saj nam lahko prepovedo ravnanja, ki nas od sreče oddaljujejo. Veliko je torej odvisno od tega, kako razumemo pojem sreče.

10. Razpravljajte o trditvi: Prava oblast je le absolutna oblast, če je oblast kakor koli omejena, postane neučinkovita.

Če je država rezultat svobodne odločitve posameznikov, ki svoje pravice prenesejo nanjo, potem je mogoče zagovarjati naslovno trditev, da kakršna koli omejitev naredi oblast neučinkovito. Naloga kandidatov je seveda premisliti, ali je res pravo bistvo oblasti učinkovitost ali kaj drugega – pa tudi premisliti, pri zagotavljanju česa naj bo oblast učinkovita.

11. Razpravljajte o trditvi: Le komunistična družba je pravično urejena družba.

Gre predvsem za vprašanje, kdaj je družba pravična, se pravi, kako je treba razdeliti ustvarjeno družbeno bogastvo, da bo razdelitev pravična. Nekateri menijo, da se pravičnost vzpostavi le, če vsak prispeva k ustvarjanju bogastva po svojih zmožnostih, prejme pa po svojih potrebah. Ta pogled na pravičnost seveda predpostavlja posebno naravo človeka in visoko produktivnost družbe. Mnogi menijo, da je prav zato neuresničljiv in torej utopičen. Zato predlagajo drugačno razumevanje družbene pravičnosti.

12. Razpravljajte o trditvi: Zakoni veljajo le, če se z njimi strinjajo vsi ljudje.

Ključno vprašanje naslova je, kaj je vir veljavnosti zakonov. Naslov predlaga, da je to strinjanje prav vseh ljudi, kar je zelo močna zahteva, saj se hitro najde nekaj ljudi, ki zakonu nasprotujejo. Zahteva po strinjanju vseh bi lahko pripeljala do tega, da bi ostali brez zakonov. Kolikšna mera strinjanja pa je potrebna – če veljavnost zakonov sploh temelji na strinjanju.

13. Razpravljajte o trditvi: Splošno veljavnega dokaza za božji obstoj ni.

Trditev zanika veljavnost racionalnih argumentov v prid obstoja Boga, npr. ontološkega ali kozmološkega dokaza. Na mesto splošno veljavnih dokazov stopi bodisi ateizem bodisi različne vrste subjektivnih upravičenj prepričanja o obstoju Boga. Primer subjektivnega dokaza o obstoju Boga je Kirkegaardov avtentični junak, ki se prav v odsotnosti in zaradi odsotnosti objektivnega in splošno zavezujočega dokaza odloči za vero v Boga.

14. Razpravljajte o trditvi: Bog ni samo idealizirana podoba človeka, je bitnost, ki vse presega, človekove lastnosti mu pripisujemo le, da si ga laže predstavljamo.

Kritika religije je postavljala tezo, da je človek vir Boga oziroma da je podoba Boga samo podoba idealnega človeka, ki ga človeštvo projicira v onostranstvo. Če to kritiko zavrnamo, se postavi vprašanje, zakaj ima Bog pogosto človeške poteze. In z njim povezano vprašanje, v kakšnem odnosu smo lahko do Boga, če je Bog popolno drugo, o katerem si ne moremo ničesar predstavljati.

15. Razpravljajte o trditvi: *Obstoj zla v svetu je morda lahko komu povod za vero v Boga, vendar pa zla v svetu ni mogoče uskladiti z božjim obstojem.*

Zlo je tradicionalna težava verovanja v Boga. Kajti Bog vere je navadno dobri in vsemogočni Bog. Če pa je dober in vsemogočen, se zastavi vprašanje, kako lahko dopusti, da se na svetu dobrim ljudem dogajajo slabe stvari. Naslovna teza je, da zla in dobrega Boga (dobrota in vsemogočnost v naslovu nista izrecno navedeni, sta pa podmena naslovne dileme) ni mogoče uskladiti, iz česar je mogoče sklepati, da Bog ne obstaja. Seveda pa je ta sklep sam sporen in ga je mogoče spodbijati.

OCENJEVALNA SHEMA ZA KOMENTAR BESEDILA (0–22 točk)

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu komentarjev, vendar je treba upoštevati, da posamezni komentarji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v odgovoru kot celoti.

0–10 ODGOVOR NE DOSEGA MINIMALNIH STANDARDOV

- 0 Popolnoma nerelevantna naloga, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje. Očitno je, da kandidat dela ne pozna.
- 1–5 Komentar je fragmentaren in večinoma nerelevanten, toda v njem je kljub temu najti kakšen element razumevanja besedila. Očitno je, da kandidat dela ne pozna. Prav tako gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za celovit komentar.
- 6–10 Komentar deloma že ima zaokroženo zgradbo, razumevanje izbranega dela je omejeno, razvitih je nekaj ustreznih poudarkov, vendar je najti še veliko nerelevantnosti.
Poznavanje dela ima resne pomanjkljivosti.

11–13 ZADOSTNO

Odgovor je že esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost). Probleme, ki jih odpira odlomek, kandidat razume, vendar na zelo nizki ravni, saj je njegovo poznavanje dela zelo površno. Veliko je nerelevantnosti, vendar se odgovor deloma že nanaša na dani odlomek, deloma pa je lahko zgolj njegova parafraza. Vpelje nekaj ustreznih pojmov, vendar jih ne analizira. Odgovor je pogosto preprost opis filozofskega problema iz odlomka ali morda celo preprosta obnova celotnega dela. Če poskuša z argumentacijo, je ta bolj opisna.
Kandidat delo pomanjkljivo razume na najosnovnejši ravni.

14–16 DOBRO, A OMEJENO

Poznavanje dela je brez večjih pomanjkljivosti in na osnovni ravni kandidat delo tudi razume. Naloga ima dobro strukturo in je brez večjih preskokov v izpeljavi; odgovor je večinoma relevanten, toda opisi in razlage so ponekod še slabo razviti; kandidat poskuša analizirati nekatere pojme, morda vzpostavi tudi nekaj povezav med njimi, vendar analizo pogosto nadomešča opis in povzemanje ali parafraziranje trditev iz komentiranega besedila.
Kandidat delo dobro pozna in dobro predstavi vsebino, ki se navezuje na odlomek.

17–19 PRAV DOBRO, A Z MANJŠIMI POMANJKLJIVOSTMI

Obravnavano delo dobro pozna in razume, filozofski problem iz odlomka umesti v kontekst dela; razlaga in argumentacija sta jasni in razumljivi, temeljni pojmi so opredeljeni. Kandidat pozna celotno delo, razume bistvene filozofske probleme, ki jih delo, zlasti pa navedeni odlomek odpira, in jih tudi razlaga v tem okviru. Še vedno je mogoče najti kako nerelevantnost in neutemeljeno trditev, še so lahko napake v izpeljavi ali nejasnosti, vendar pa so na tej ravni to bolj obrobne pomanjkljivosti.
Kandidat delo zelo dobro pozna ter zna dobro razložiti in analizirati temeljne probleme odlomka in dela.

20–22 V GLAVNEM ODLIČNO

Dober odgovor z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno linijo razlage in argumentacije, upošteva (vsaj implicitno) tudi drugačne poglede. Kandidat ima zelo dober pregled nad celotnim besedilom in ga komentira s pojmovnim aparatom, ki je razvit v besedilu. Vstopa v dialog z avtorjem dela ter razvija in utemeljuje tudi svoja stališča. Lahko obravnava avtorja tudi širše z vidika filozofske tradicije. Seveda je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto.
Kandidat delo zelo dobro razume, temeljito obravnava vse vidike danega odlomka in semtertja celo vstopa v dialog z avtorjem.

DODATNA NAVODILA ZA KOMENTAR BESEDILA

(Gre samo za okvirna navodila, za pravično ocenjevanje pa je nujno, da ocenjevalci vnaprej obnovijo svoje poznavanje nadrobnosti besedila, saj je prav to bistvena odlika ene vrste komentarjev.)

PLATON: DRŽAVA

Odlomek je s konca 7. knjige, v kateri Platon pojasni svoj načrt vzgoje državljanov za uresničitev idealne države. Vsebinsko je povezan z dvema problemoma. Najprej z naravo filozofov. Kandidat mora pojasniti, zakaj so po Platonu filozofi najprimernejši vladarji. Imajo prvič teoretične sposobnosti (prevladuje razumski del duše): so ljubitelji resnice, modrosti; težijo za spoznanjem tistega, kar resnično obstaja (ideje); poznajo dobro, resnično, pravično, lepo, tj. tisto, kar je božansko in urejeno, zato so sami dobri, pravični, urejeni, božanski ... in zato najboljši zakonodajalci in učitelji/vzgojitelji. Drugič imajo praktične sposobnosti: so resnicoljubni, razsodni, niso hlapčevski in malenkostni, so hrabri, se z lahkoto učijo, imajo dober spomin, zmerni, plemeniti itd. – poleg tega jim ne gre ne za oblast, čast in ne za bogastvo. Potem gre za način, kako filozof vladar uresniči idealno državo, ki zahteva radikalne ukrepe, ki jih v 6. knjigi (str. 223–4) označi z brisanjem table, očiščenjem človeških duš in tu konkretizira z izgonom starejših državljanov na deželo. V odgovoru kandidat lahko presoja o Platonovi zamisli, lahko pa poseže tudi širše in razpravlja o njej v okviru dialektike posameznik/skupnost, o revolucionarnem uresničevanju političnih idej, možna je navezava na novejšo zgodovino, pomembno pa je, da svoj odgovor utemelji.

ARISTOTEL: NIKOMAHOVA ETIKA

V odlomku gre za pretres odnosa med intelektualno vrlino, namreč pametnostjo (preudarnostjo, phronesis), in naravnimi vrlinami. Zdi so, da so ločene, Aristotel pa v šesti knjigi pokaže, kako npravstvene vrline predpostavljajo pametnost in pametnost predpostavlja npravstvene vrline. V komentarju bo kandidat poleg razmisleka o razmerju med njima razvil tudi vsebino obeh pojmov.

DESCARTES: MEDITACIJE

Descartes se je po vzpostavitvi cogita, s katerim je odpravil radikalni skepticizem, znašel v solipsističnem položaju. Seveda je hotel odkriti način, kako bi se solipsizma znebil. Zaradi samega bistva cogita in posledično solipsističnega položaja je edino možno sredstvo preboja iz ujetosti v lastnega duha neka lastnost duha samega, se pravi, neka ideja. Descartes meni, da mu obstoj še nečesa poleg njega samega dokazuje zavedanje ideje absolutne popolnosti, ki ne more izhajati iz njega kot nepopolne substance. Na ozadju teorije o ontološki stopnjevitosti stvarnosti ponudi kozmološki dokaz o obstoju boga.

KANT: KRITIKA PRAKTIČNEGA UMA

Po Kantovem mnenju je nujna podmena moralnega delovanja uresničevanje najvišjega dobrega. To pa je možno le, če vse naše težnje (nagnjenja, želje, interesi) ustrezajo moralnemu zakonu. Takšno popolno ustrežanje je značilnost svetosti, ki pa je nedosegljiva končnemu in telesnemu bitju. Zato takšno bitje, torej človek, mora predpostaviti nesmrtnost svoje osebnosti, to je, nesmrtnost duše je nujen postulat čistega praktičnega uma.

NIETZSCHE: H GENEALOGIJI MORALE

Trpljenje je po Nietzscheju neizogibno dejstvo človeškega življenja, a vzroki zanj so različni, tj. telesni, duševni ali družbeni. Naloga kandidata je razložiti možne vzroke za trpljenje, recimo trpljenje zaradi suženjskega položaja iz 1. razprave, trpljenje, ki ga povzroči ponotranjenje instinkta krutosti navznoter iz 2. razprave, ključna pa je 3. razprava, v kateri pravi, da večina smrtnikov trpi zaradi svoje ponesrečene nature, zaradi bistva želje, ki si je ne neha želeti, in, kakor je zastavljeno v besedilu, najbolj zato, ker ne najde smisla svojega bivanja, kar vodi v samomorilski nihilizem. Asketski ideali so zgodovinsko prvi odgovor na iskanje smisla trpljenja, saj odvrnejo trpečega od uničujočega nihilizma, ker izvirajo iz ozdravitvenega instinkta. Drugi odgovor ponudi Nietzsche z novim smislom, nadčlovekom, nakazanim v Genealogiji.